

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ГОСПОДАРСТВ ЗА РІВНЯМИ ТЕХНОЛОГІЙ І РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

**Ковтун Ю.І., доктор с.-г. наук, академік ІАУ, професор,
Харківський національний технічний університет сільського
господарства імені Петра Василенка**

Сучасні сільськогосподарські підприємства характеризуються розмаїттям, як за економічними факторами, площами посівів, так і за рівнями врожайності, забезпеченості технікою, що в цілому відрізняє господарства за технологічними рівнями і рівнями ресурсозабезпечення. Для розробки стратегії розвитку господарств необхідно визначити відповідні групи за рівнями та їх співвідношення за кількістю.

На основі загальної теорії рівнів [1] на прикладі господарств Харківської області пропонувалося провести їх рівневий розподіл за двома методами – визначення технологічних рівнів і рівнів ресурсозабезпечення.

Інженерно-агрономічне визначення технологічних рівнів проводиться за відомою методикою розподілу господарств на класи низького, середнього і високого рівнів за даними врожайності провідних культур і площами їх посівів [2; 3], а економічне групування аграрних підприємств за рівнями ресурсозабезпечення проводилося на основі ряду економічних критеріїв [4].

За даними 2007 - 2009 рр. по лісостеповому Золочівському і степовим — Балакліівському, Лозівському і Красноградському районах Харківської області було обстежено 149 господарств і встановлено їх співвідношення за трьома технологічними рівнями (далі – ТР): низьким – НТР (низька врожайність за малих, середніх і високих площ посівів та середня врожайність за малої площі), середнім – СТР (середня врожайність, середні і великі площі посівів та висока врожайність за малої площі), високим – ВТР (висока врожайність, за середньої і великої площі посівів).

Результати досліджень порівняли з даними 19 і 20 століть, за якими була свого часу встановлена закономірність: найменше господарств високого технологічного рівня (ВТР) за градацією 19 ст. називалися “Заможні”, більше від них — середняків (СТР) і найбільше господарств низького технологічного рівня (НТР), тобто “неспрможних”. [1; 2]

Таблиця 1

Групування аграрних підприємств за технологічними рівнями та рівнями ресурсозабезпечення, %

Технологічний рівень	XIX ст. 1881-1895 (Російська імперія)	XX ст. 1971-1985 (СРСР)	XXI ст. 2007-2009 рр. (Україна)					Рівні ресурсозабезпечення
			Райони Харківської області					
			Золочів	Баляклія	Лозова	Красноград	Середні	
Низького	Неспроможні 50	48±4	65	77	85	86	78±3,4 в т. ч. Найнижчі 42±4,0	Низький+ задов. 70±3,0 в т. ч. Низький 39±3,2
Середнього	Середняки 30	35±3,9	23	20	15	11	17±3,1	Достатній 25±2,9
Високого	Заможні 20	17±3,1	12	3	0	3	5±1,8	Високий 5±1,4

Як видно з таблиці 1, така закономірність в 21 столітті збереглася, але значно збільшилася група господарств низького технологічного рівня з 48 % до 78 % за рахунок зменшення господарств середнього рівня – майже вдвоє з 35 до 17 %: втричі високого рівня – з 17 до 5 %. Збільшилася і загальна кількість господарств по районах з 12...15 до 26...53.

Враховуючи велику кількість господарств НТР, виділили із них підгрупу найнижчого технологічного рівня (ННТР) з найнижчою врожайністю на найменших площах. Таких господарств виявилось в середньому 42 % з діапазоном по районах від 19 до 63 % (Таблиця 2).

За критеріями ресурсозабезпечення автори цього методу [3] виділили 4 групи рівнів господарств: низького, задовільного, достатнього і високого. Господарства низького і задовільного рівнів ми віднесли до групи низького технологічного рівня (див. табл. 1). Рівень ресурсозабезпечення визначався за комбінації критеріїв забезпечення основними фондами і оборотними засобами у грн. на 1000 га в діапазоні до 1млн. грн., 1-2 млн. грн., 2-5 млн. грн. і понад 5 млн. грн.

Таблиця 2

Абсолютна і відносна кількість господарств найнижчого технологічного рівня (ННТР) по районах Харківської області

Район	Всього господарств	В т. ч. ННТР	
		Кількість	Відсоток
Золочівський	26	5	19
Балакліївський	35	14	40
Лозівський	53	24	45
Красноградський	35	22	63
Всього (в середньому)	149 (35)	62 (16)	(42±4,0)

В обох методах були визначені помилки середніх на основі якісної мінливості ознак в залежності від їх співвідношення за

формулою $P = \frac{\sqrt{d * q}}{n}$, де d і q — процентне співвідношення,

n — кількість господарств, яка при визначенні технологічних рівнів $n1 = 149$, а за рівнями ресурсозабезпечення $n2 = 225$. [5].

Як видно з приведених даних, сучасне співвідношення господарств за їх кількістю близьке до двох методик визначення і значно відрізняється в порівнянні з 20 століттям, коли мали місце тільки однотипні колективні господарства і мало місце централізоване забезпечення матеріально-технічними засобами незалежно від їх рівня видачі. В сучасних умовах, враховуючи принцип еквівалентності у співвідношенні рівнів активності людей і технологічних рівнів об'єктів людської діяльності, за ринкових умов пройшов відтік високоактивної частини людей з села до міста, в бізнесові сфери торгівлі, виробництва промислової продукції. Тому в селі відбувається перекид в бік збільшення там частини малоактивних людей, що і приводить до збільшення кількості господарств низького технологічного рівня.

Відповідно до технологічних рівнів і рівнів ресурсозабезпечення господарства відрізняються складом машино-тракторного парку, ступенем зношеності і технічної готовності техніки, прибутковістю, а також забезпеченістю виробничого процесу технологічними засобами, коштами для фінансування витрат. Як показують дослідження, ці господарства відрізняються якістю і строками

виконання механізованих робіт, технологіями виробництва рослинної продукції.

Господарства низького, а особливо найнижчого, технологічного рівня, як і задовільного, особливо низького, рівня ресурсозабезпечення потребують розробки відповідних технологій в землеробстві, новітніх теоретичних положень з машиновикористання, ретельної уваги щодо якості механізованих робіт, а також особливих підходів відносно організації технологічних процесів, використання орендної та найманної техніки.

Висновки. 1. Два методичні підходи в оцінці механізованих технологій і рівнів господарств – технологічних і за ресурсозабезпеченням – дають майже однаковий результат щодо рівневого співвідношення господарств і їх загальної характеристики.

2. Методика визначення технологічних рівнів за даними врожайності і посівних площ простіша від метода визначення рівнів ресурсозабезпечення за рядом критеріїв і не потребує великої кількості даних економічного характеру, які не завжди можна отримати в господарствах.

3. Методологія рівневої оцінки механізованих технологій в землеробстві, незалежно від методичних підходів, дозволяє дати оцінку стану сучасних господарств, їх технологій і технічного забезпечення для розробки відповідних рекомендацій щодо підвищення рівнів підприємств агропромислового комплексу, їх матеріально-технічного і фінансового забезпечення.

Література.

1. Ковтун Ю.І. Рівністика: Видання друге виправлене, уточнене і доповнене./ Ю.І. Ковтун – Харків: КП міська друкарня, 2010. – 184 с.

2. Ковтун Ю.И. Инженерная агрономия./ Ю.И. Ковтун – К.: Урожай, 1998. – 152 с.

3. Ковтун Ю.І. Оптимізація технологічних систем і господарський менеджмент в залежності від економічних форм і технологічних рівнів об'єктів господарювання/ Ю.І. Ковтун, О.О. Красноруцький, М.С. Ковтун-Грабовська. Вісник ХНТУСГ. Вип. 103 – Харків: ХНТУСГ, 2010. С. 62-67.

4. Мазоренко Д.І. Обґрунтування технологій і нормативної собівартості виробництва продукції рослинництва/ Д.І. Мазоренко, Г.Є. Мазнев, Л.М. Тіщенко, С.І. Чернов, В.В. Алексейчук, І.О. Зубрич, О.О. Артеменко, О.Ю. Бобловський, С.О. Зайка, О.О. Красноруцький – Харків: Майдан, 2010. – 147 с.

5. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта (С основами статистической обработки результатов исследований): Второе издание, переработанное и дополненное/ Б.А. Доспехов. - М.: Колос, 1968.-336 с.